Länsstyrelsen
Örebro län

Bilaga 1, Skötselplan

Datum
2022-04-20

Diarienummer
511-2800-2012

Skötselplan för naturreservatet Kvinnerstatorp i Örebro kommun

Avbanad yta längs med kalkbrottet där örten hällebräcka är etablerad. Foto: Frida Jonsson

Skötselplanen utgör bilaga 1 till reservatbeslutet.

Skötselplanen är upprättad av Frida Jonsson.

Allmän del

Naturförhållanden

Naturreservatet Kvinnerstatorp är beläget 1,2 mil norr om Örebro centrum och ligger i anslutning till ett kalkstensbrott där sten har brutits från slutet av 1800-talet med avslut 1976. Kalkbrytningen har lämnat spår i form av avbanade ytor och skrotstenstippar vilket har lett till att arter som gynnas av störning samt är starkt kalkgynnade har etablerat sig i området, exempelvis den rödlistade och fridlysta örten hällebräcka (*Saxifraga osloënsis).*

Reservatets naturtyper utgörs av äldre barrskog och blandskog på kalkgrund. I området finns ett flertal ridleder, vandringsleder och en bilväg vilket gör området lättillgängligt för friluftslivet. I skogens norra del förekommer flera permanenta hästhoppningshinder som används vid träning och tävling av terrängritt. Trampet av hästar som motionerar i området gynnar den rika mångfalden av kalkgynnade örter och marksvampar genom att örter och svampar kan etablera sig i den jord som blottas.

Historisk markanvändning

Historiska kartor över Kvinnerstatorp visar på en rad varierande naturtyper. Området norr om järnvägen har haft en trädkontinuitet som främst är barrdominerad med ett område blandskog i sydöst både på häradskartan och den ekonomiska kartan från 1950-talet. Området söder om järnvägen har enligt häradskartan varit mer öppen naturbetesmark eller ängsmark i väst och sannolikt betad blandskog i öst. På ekonomiska kartan från 1950-talet har hela marken fått en skoglig karaktär till följd av att hävden upphört i området.

Prioriterade bevarandevärden

Kvinnerstatorp har höga naturvärden knutna till äldre barrskog och blandskog på kalkgrund. Ett stort antal signalarter och rödlistade arter är funna och större delen av området är klassat som nyckelbiotop eller naturvärde av Skogsstyrelsen. Området är i sin helhet kalkpåverkat. Kalkbarrskog utgör en för naturskydd prioriterad skogstyp.

Fältskiktet är örtrikt med rik förekomst av bland annat blåsippa (*Hepatica nobilis)* och orkidéerna purpurknipprot (*Epipactis atrorubens)* samt lite mer sparsamt skogsknipprot (*Epipactis helleborine),* vilka samtliga är fridlysta. Örten hällebräcka, förekommer i området och är både fridlyst och rödlistad som Sårbar (VU) och även listad till art- och habitatdirektivet. Hällebräckan förekommer på hällar framförallt längs de gamla kalkbrottens avbanade kanter.

Reservatet har sannolikt lång kontinuitet som trädbevuxet och svampfloran är mycket artrik. Typiska rödlistade svampar för området är blek rotskål (*Sowerbyella radiculata,* VU), raggtaggsvamp (*Hydnellum mirabile,* hotad (EN)), violgubbe (*Gomphus clavatus,* VU), grangråticka (*Boletopsis leucomelaena,* VU),

bullspindling (*Cortinarius corrosus*, VU), kopparspindling (*Cortinarius cupreorufus*, VU), äggspindling (*Cortinarius meinhardii*, NT), taggfingersvamp (*Ramaria karstenii*, VU) och brandtaggsvamp (*Hydnellum auratile*, VU).

Källor

1. Artportalen, ArtDatabanken SLU (www.artportalen.se)
2. Ekonomiska kartan 1950-tal
3. Häradskartan 1860-tal
4. Kaufmann H. (2008). *Svampfynd i Närke. Förkortad version av originalutgåvan. Mykologiveckan i Närke 2008 8-14 september 2008.* Örebro: Örebro Läns Botaniska sällskap.
5. SGU Bergrundskartor lokal
6. SGU Jordartskarta förenklad 100–200 000
7. Skogsstyrelsen, Skogens pärlor, Nyckelbiotop. (https://www.skogsstyrelsen.se/)
8. Svenson, A., Holst, I. & Sallmén, N. (2014). *Åtgärdsprogram för hällebräcka, 2014–2018 (Saxifraga osloënsis).* (Rapport, 6615) Bromma: Naturvårdsverket. https://www.naturvardsverket.se/978-91-620-6615-4

Plandel

Reservatet har indelats i 5 skötselområden:

A. Barrskog
B. Hällebräcka
C. Skogsbete
D. Hassel
E. Friluftsliv

Skötselområde A, barrskog (14,9 ha)

Skogen utgörs av barrskog på kalkgrund med områden både med tät granskog och områden med tallskog. Tallskogen är främst lokaliserad nära kalkbrottet. Längs med kalkbrottet på de avbanade kanterna växer yngre tall cirka 10 cm i brösthöjdsdiameter. Söder om kalkbrottets avbanade ytor, innan skogen övergår till granskog, växer ett flertal stora grova spärrgreniga tallar med pansarbark. Vissa av dessa står i dag trängda av intillväxande yngre träd och skulle gynnas av att friställas. Granskogen är av äldre skuggig karaktär med inslag av lövträd i form av asp, björk, sälg, fågelbär, skogslönn, rönn, ask, skogsalm och ek spritt både i granskogen och i skogskanten. I buskskiktet växer olvon och hassel. Inom detta skötselområde förekommer permanenta hästhoppningshinder som markägaren har rätt att underhålla genom att utföra röjning av gräs, sly och buskar. En kulturlämning i form av en jordkällare finns lokaliserad i områdets nordvästra del.

Bevarandemål

Arealen skog ska vara minst 14 hektar. Skogen utgörs av barrskog på kalkgrund med stor artrikedom av kärlväxter och marksvampar och många rödlistade arter. Trädskiktet har en varierad åldersstruktur med stort inslag av gamla träd, döda träd samt lågor. Störningar, i form av t.ex. insektsangrepp eller brand, kan leda till att hela eller delar av skogen under perioder har en annan karaktär. Detta ska ses som en del av skogens naturliga utveckling. Typiska svamparter för kalkbarrskog som t.ex. raggtaggsvamp, violgubbe och grangråticka förekommer.

Skötselåtgärder

- I huvudsak inga åtgärder. Skogen utvecklas genom fri utveckling och intern dynamik.
- Vid behov friställa naturvärdesträd genom avverkning eller ringbarkning.
- Vid friställning av träd lämnas avverkade träd kvar i området för att skapa död ved.
- Röjning av sly och avverkning av träd på och omkring jordkällare. Röjningsrester ska föras bort från lämningarna.

Skötselområde B, Hällebräcka (1,7 ha)

Hällebräcka, är en av få arter som är endemiska för Skandinavien, och arten är både fridlyst och rödlistad som Sårbar (VU) samt listad till art- och habitatdirektivet. Detta medför att både örten och miljön där den växer har ett prioriterat bevarandevärde.

Örten är en typisk pionjärart som är gynnad av störning samt är starkt kalkgynnad och växer gärna på solexponerade berghällar med tunt jordlager. Idag har arten försvunnit från många av sina tidigare växtplatser vilket gör den sällsynt och hotad. Orsakerna till detta är bland annat igenväxning och skuggning av lokaler där den vuxit, men även att områden har exploaterats.

I Kvinnerstatorp förekommer hällebräcka på hällar framförallt längs de gamla kalkbrottens avbanade kanter.

Bevarandemål

Örten hällebäcka ska bevaras i gynnsamt tillstånd vilket innebär att den ska finnas kvar och helst öka i området. Ingen igenväxningsvegetation ska förekomma som kan skugga och minska beståndet. Viss störning genom blottade ytor på kalkhällen ska förekomma för att gynna fröspridning och aktivera fröbanken. I området ska även en rik förekomst av mossor och lavar samt annan lågväxt vegetation vara etablerad.

Skötselåtgärder

- Hindra igenväxning och skuggning genom att röja sly och buskar samt fälla mindre träd med en diameter upp till 10 cm i brösthöjdsdiameter.
- Riva upp tät växtlighet såsom gräs och mossa genom räfsning och uppryck för att skapa blottade ytor på kalkhällen för att underlätta fröspridning. Det är viktigt att eventuell fröbank inte bortförs vid åtgärden. Skaka därför ur så mycket jord som möjligt ur grästuvor som avlägsnas.

Skötselområde C, Skogsbete (6,3 ha)

Skogen söder om järnvägen utgörs till största delen av grandominerad barrskog på kalkgrund. Längst i väster i detta skötselområde finns ett område med mer trivial ungskogskaraktär som i huvudsak är lövdominerat. Buskskiktet utgörs av många hasselbuketter i varierande ålder. Denna del kan bli aktuell att öppna upp till mer öppen mark i samband med att denna del och angränsande granskog stängslas in och nyttjas som skogsbete och betesmark. Betad skog med öppna partier gynnar svampfloran men även örter då djurens tramp barlägger mark där sporer från svamparna samt fröer från hävdgynnade örter kan etablera sig.

Bevarandemål

Skogsbetets västra del har fortsättningsvis ett lövdominerat träd- och buskskikt. Östra delen av skogsbetet utgörs av tätbevuxen granskog med inslag av gläntor. Träd av olika ålder och grovlek av befintliga arter ska finnas. Ett antal trädindivider ska växa solbelyst och med låg konkurrens från andra träd. Dessa träd ges på så sätt förutsättning att bli grova och utveckla vida kronor och grenverk. Hasselbuketter ska stå fria från yngre träd och buskar. Området betas av djur vilket bidrar till mångfalden av örter och svampar.

Typiska kärlväxter för området är blåsippa, gullviva, och tvåblad. Typiska svamparter för kalkbarrskog som t.ex. kryddspindling, guldkremla, violgubbe och grangråticka förekommer.

Skötselåtgärder

- Skogsbete bör tillämpas söder om järnvägen om medel och möjlighet ges.
- Vid behov friställa naturvärdesträd genom avverkning eller ringbarkning.
- Vid friställning av träd lämnas avverkade träd kvar i området för att skapa död ved.

Skötselområde D, Hassel (0,7 ha)

Norr om järnvägen längst i väster finns ett område med hasselbuketter, ädellöv, äldre spärrgreniga tallar och enar som skulle gynnas av att gran och yngre triviallövträd fälls. I detta område finns även en jordkällare samt husgrunder av betong som bör synliggöras. En äldre fyndplats för hällebräcka är noterad på block och kalkklippor intill dikeskanten mot vägen i väster. Fynden är från 2007 av floraväktarna.

Bevarandemål

Skötselområdet domineras av hassel och ädellöv med inslag av spärrgreniga tallar och enstaka granar. Träd av olika ålder och grovlek av befintliga arter ska finnas. Ett antal trädindivider ska växa solbelyst och med låg konkurrens från andra träd. Dessa träd ges på så sätt förutsättning att bli grova och utveckla vida kronor och grenverk. Hasselbuketter ska stå fria från yngre träd och buskar. Block och kalkklippor ska vara solbelysta och sakna igenväxningsvegetation. Örten hällebräcka ska vara etablerad på block och klippor.

Typiska arter för området är blåsippa, gullviva, och tvåblad.

Skötselåtgärder

- Vid behov friställa naturvärdesträd genom avverkning eller ringbarkning av främst gran och yngre löv.
- Vid friställning av träd lämnas avverkade träd kvar i området för att skapa död ved.
- Gynna hassel genom att fälla träd och buskar.

- Röjning av sly och avverkning av träd på och omkring jordkällare samt husgrunder av betong för att synliggöra dessa. Röjningsrester ska föras bort från lämningarna.
- Gynna örten hällebräcka på block och kalkklippor intill dikeskanten mot vägen i väster genom att:
  - röja sly och buskar samt fälla mindre träd med en diameter upp till 10 cm i brösthöjdsdiameter för att hindra igenväxning och skuggning.
- - riva upp tät växtlighet såsom gräs och mossa genom räfsning och uppryck för att skapa blottade ytor på kalkhällen för att underlätta fröspridning. Det är viktigt att eventuell fröbank inte bortförs vid åtgärden.
- Skaka därför ur så mycket jord som möjligt ur grästuvor som avlägsnas.
- Återinför hällebräcka genom att så in på block och kalkklippor intill dikeskanten mot vägen i väster om örten har försvunnit.

Skötselområde E, Friluftsliv

Reservatet ligger mellan Örebro och Dyltabruk på östra sidan om riksväg 50. I reservatet finns ett flertal ridleder, vandringsleder och en bilväg. En befintlig parkeringsplats norr om reservatet kommer att anvisas och skyltas med informationstavla. Det finns redan en parkeringsplats söder om järnvägen som används vid besök till angränsande naturreservat Brunstorpskärret. Denna parkeringsplats kan även användas för att besöka södra delen av Kvinnerstatorps naturreservat. Informationsskyltar kommer att sättas upp enligt skötselplanekarta.

Reservatet ligger i Nivå 2, enligt fastställt nivåläggningsdokument dnr: 512-504-2014. Nivå 2 innebär att få besöksanläggningar finns i naturreservatet. I detta fall innebär det informationstavlor, parkeringsplats och en led.

Bevarandemål

Naturreservatet ska ge allmänheten goda möjligheter att uppleva naturreservatets naturvärden. Besökare ska kunna orientera sig och hämta kunskap om reservatet och dess naturvärden genom aktuell informationstavla.

Skötselåtgärder

- Informationstavlor med karta ska sättas upp enligt skötselplanekartan.
- Tillsyn och underhåll av informationstavla och parkeringsplatser.
- Märkning och underhåll av vandringsleder enligt skötselplanekarta.
- En parkeringsplats och anslutande led anläggs lämpligen utanför den norra delen av naturreservatet på plats som överenskommes med markägarna.

Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

Skötselåtgärd	**Var**	**Prioritet**
Utmärkning av reservatsgräns	Hela naturreservatet	1
Uppsättning av informationstavlor	Enligt plats på karta	1
Utmärkning av vandringsled	Skötselområde A, B	2
Tillsyn och underhåll av informationstavlor och parkeringsplats	Enligt plats på karta	1
Tillsyn och underhåll av vandringsleder	Skötselområde A, B	2
Åtgärder för att gynna hällebräcka	Skötselområde B, D	1
Införa skogsbete	Skötselområde C	3
Röjning i anslutning till kulturlämningar	Skötselområde A, D	3
Röjning och friställning av värdefulla träd	Skötselområde A, C, D	3
Information om reservatet på Länsstyrelsens hemsida		1

Förvaltning

Reservatsförvaltare är Länsstyrelsen i Örebro län.

Reservatsgränsmarkeringar

Reservatets gränsmarkeringar ska underhållas i enlighet med Naturvårdsverkets anvisningar.

Uppföljning

Uppföljning av bevarandemål

Uppföljningen av bevarandemål och syfte kommer att ske inom länens obligatoriska uppföljning – Block A – och beskrivs i Översiktlig plan för uppföljning av skyddade områden i Örebro län.

Uppföljning av skötselåtgärder

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av genomförda skötselåtgärder sker. Effekter av restaureringsåtgärder som kostat mer än 200 000 SEK, som är finansierade av sakanslaget och syftar till att stärka bevarandestatusen i naturtyper i Habitatdirektivets bilaga 1 eller för arter i bilaga 2 ska följas upp inom länens obligatoriska uppföljning. Ytorna där åtgärderna genomförts ska följas upp separat så att åtgärdernas effekter kan mätas.

Uppföljning av friluftsliv

Uppföljningen av friluftsliv kommer att ske enligt *Översiktlig plan för uppföljning av skyddade områden i Örebro län.* Planen är i dagsläget inte färdigställd.

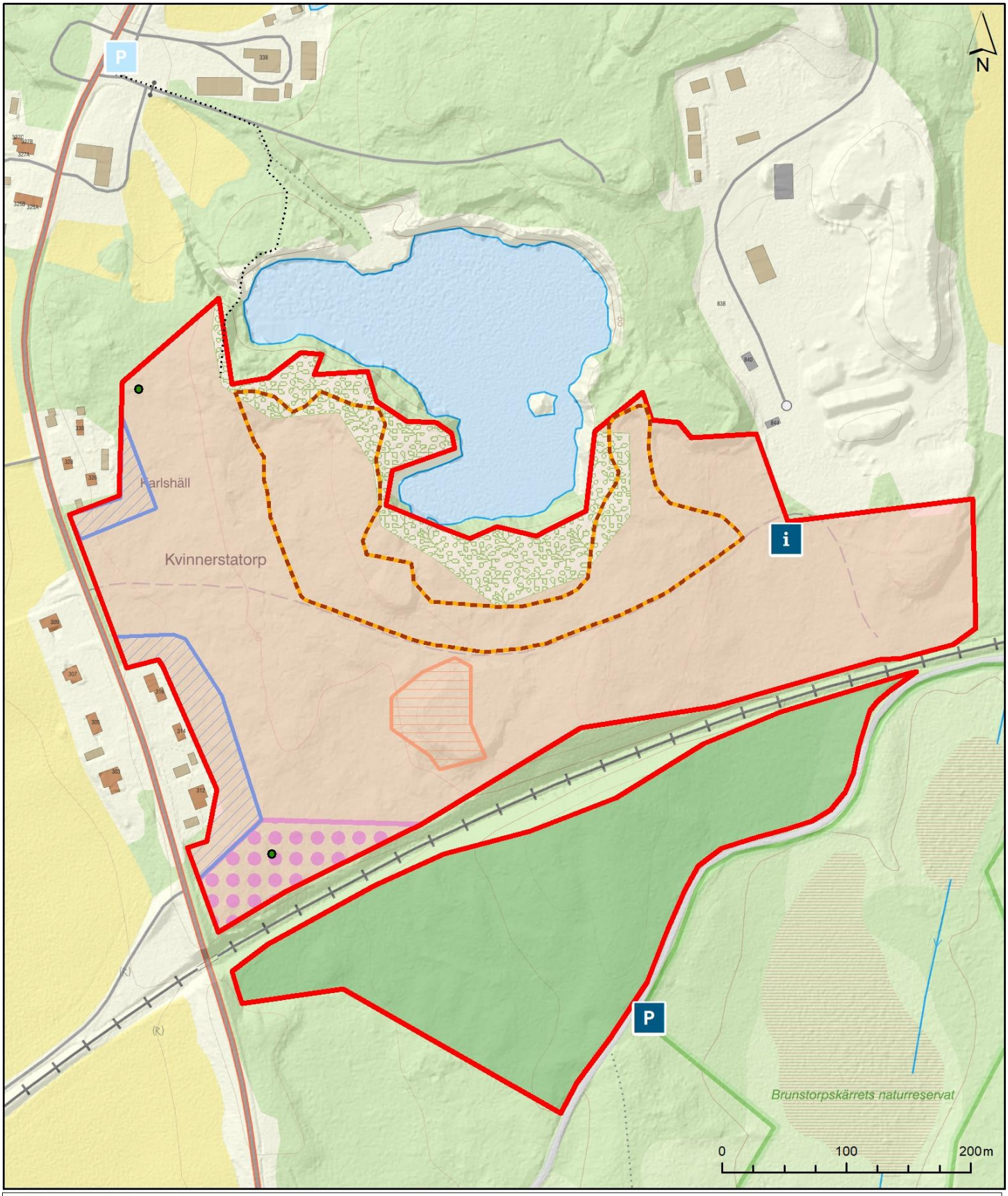

Skötselplanekarta för naturreservatet

Kvinnerstatorp

Örebro kommun
Beslutsdatum 2022-04-20
Dnr: 511-2800-2012

© Lantmäteriet © Länsstyrelsen i Örebro län

- Naturreservatsgräns
- Skötsel hällebräcka
- Barrskog
- Skogsbete
- Säkerhetszon mot villatomter
- Skötsel för hassel
- Hästhoppningsbana
- Informationstavla
- parkering och information
- P-förslag
- Led
- Förslag anslutande led
- jordkälllare

Länsstyrelsen Örebro län